

ความแตกต่างของภาษาสมัยมหากาพย์กับภาษาสมัยอื่น

เนื่องจากสมัยมหากาพย์เป็นสมัยต่อเนื่องระหว่างสมัยพระเวทกับสมัยสันสกฤตมาตรฐาน หรือสมัยเก่ากับสมัยใหม่ ดังนั้นจึงมีลักษณะหลายอย่างที่แปลกไปจากทั้งภาษาสมัยเก่าและสมัยใหม่ ความแตกต่างนี้มีหลายประการด้วยกัน แต่พอจะแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้เป็นสองประการ คือ

- 7.1 ความแตกต่างในการสร้างคำ
- 7.2 ความแตกต่างในการใช้คำ

7.1 ความแตกต่างในการสร้างคำ

การสร้างคำหมายถึงการประกอบรูปคำขึ้นตามหลักไวยากรณ์ เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ในประโยค ในที่นี้จะกล่าวถึงแต่เฉพาะคำที่สร้างขึ้นมาจากธาตุเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะธาตุเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างคำในภาษาสันสกฤต ส่วนคำที่มีลักษณะเป็นคำนามหรืออภัยยศัพท์มาแต่เดิม จะไม่ขอลกล่าวถึง อีกประการหนึ่ง แม้จะเป็นคำที่สร้างขึ้นมาจากธาตุก็ตาม แต่ถ้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปหรือความหมายอันเป็นกรรมวาทหรือการิตแล้ว ก็จะไม่กล่าวถึง เช่นเดียวกัน

การสร้างคำขึ้นจากธาตุนั้นมีหลักใหญ่ ๆ ที่เป็นลักษณะสำคัญและพอจะใช้แยกภาษาสมัยมหากาพย์ออกจากภาษาสมัยอื่นได้ คือ

- 7.1.1 การลงปัจจัย
- 7.1.2 การแจกวิภक्तिอาชยาค
- 7.1.3 การประกอบกริยาศัพท์โดยวิธีอื่น

7.1.1 ความแตกต่างในการลงปัจจัยแก่ธาตุ

ถึงแม้การลงปัจจัยส่วนใหญ่ในสมัยมหากาพย์จะไม่แตกต่างไปจากสมัยอื่น ๆ มากนัก แต่ก็พอสังเกตเห็นได้บ้าง การลงปัจจัยที่แตกต่างกันนั้นพอแยกได้เป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้

7.1.1.1 การลงปัจจัยอาชยาตเพื่อสร้างเคำกริยาอาชยาต เช่น การลงปัจจัยประจำหมวดชธาตุ และการลงปัจจัยเพื่อสร้างเคำกริยาชั้นที่สอง เป็นต้น

7.1.1.2 การลงปัจจัยกติกเพื่อสร้างนามศัพท์ ไม่ว่าจะเป็นามกติกหรือกริยากติกชนิดต่าง ๆ นอกจากอพิยกริยา

7.1.1.3 การลงอพิยปัจจัยเพื่อสร้างอพิยกริยา

สำหรับประเภทสุดท้ายนั้น ไทกล่าวถึงไปโดยละเอียดแล้วในบทที่แล้ว เรื่องอพิยกริยา ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงแต่เพียงสองประเภทแรก โดยจะเน้นแต่เฉพาะกริยากรรมวาจกกับกริยาการีต

7.1.1.1 ความแตกต่างในการลงปัจจัยอาชยาต

การลงปัจจัยอาชยาตในสมัยมหากาพย์ไม่มีอะไรเป็นพิเศษจากสมัยอื่นเท่าใดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงปัจจัยเพื่อสร้างกริยากรรมวาจกและกริยาการีต จะมีที่แปลกและสังเกตได้ชัดเพียงแห่งเดียวในมหากาพย์ คือ

✓ glā 'เหนื่อย' รูปการีต สัปตมีวิภคิต์ เอกพจน์ บุรุษที่ 3 glapet

(แทรก p วิสสะ ā เป็น a ลง aya ปัจจัย แล้วตัดออก ลง et วิภคิต์)

na ca karmasvasiddhesu dukkham tena na ca glapet/

MBh.5:43:31

7.1.1.2 ความแตกต่างในการลงปัจจัยกติก

7.1.1.2.1 การลงปัจจัยกติกด้วยบทที่แตกต่างจากสมัยอื่น

ในสมัยมหากาพย์ การลงปัจจัยกติกจะไม่แน่นอนนัก โดยมากจะเป็นกับรูปกติก ปัจจุบันกาล ทั้งนี้เพราะการที่กติกประเภทนี้จะลงปัจจัยอะไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าเวลาเป็นภาวติวิกตติแจกวักตติเป็นบทใด ถ้าแจกวักตติด้วยปรัสไมบท จะสร้างกติกปัจจุบันกาลก็ตอลง ant ปัจจัย แต่ถาแจกวักตติด้วยอาทมเนบทจะสร้างกติกปัจจุบันกาลจะตอลง māna หรือ āna ทั้งนี้ เมื่อธาตุบางตัวในสมัยมหากาพย์แจกวักตติด้วยบทที่ไม่นิยมใช้ในสมัยอื่น การลงปัจจัยเพื่อสร้างกติกชนิดนี้จึงแตกต่างตามไปค้วย

ตัวอย่างกติกปัจจุบันกาลของกริยาการีตซึ่งลงปัจจัยบทที่ไม่มีที่ใช้ในสมัยอื่น

✓ gup 'คุมครอง'

sarasvatīm̐ gopayāno brahmacaryam̐ samācaran//

MBh.13:107:33

✓ tarj 'ชู้'

abhitarjayamānāśca ruvantaśca mahāravān/

MBh.3:160:56

นอกจากกริยาการีต กริยากรรมวาจก็เป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือมีการลงวิกตติปรัสไมบท อันไม่เป็นไปตามหลักที่นิยมกัน ดังที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไปเกี่ยวกับความแตกต่างในการแจกวักตติ ดังนั้น เมื่อมีการแจกวักตติปรัสไมบทกับกริยากรรมวาจ ก็ทำให้การลงปัจจัยของกติกปัจจุบันกาลมีแนวโน้มไปในทางเดียวกัน ในจำนวนนี้ บางธาตุจะนิยมใช้ต่อมาจนถึงสมัยหลังค้วย ตัวอย่างของการลงปัจจัยแบบนี้มีดังต่อไปนี้

✓ kṛṣ 'ลาก, ไถ'

tam̐ tathā parikṛṣyantam̐ dṛṣṭvā sātvatamāhave/

MBh.7:142:63

✓ dr 'แดง'

girervajrābhīrṣṭasya dīryatah sadrśasvanam//

R.6:108:7

✓ rudh 'กิน'

bhūyo'rtham nānurudhyat sa dharmavyaktinidarsanāt//

MBh.3:185:2

✓ sr 'สก'

sārkacandragrahasyeva nabhasah parisīryatah//

MBh.1:226:51

✓ saj 'ชวน'

asajjantastanutresu saroghāh prāpatah bhuvī/

MBh.9:24:57

✓ hr 'นำไป'

brūhi sugrīva kam desam hriyanti laksitā tvayā//

R.4:6:23

แมกริยาบอกความเนน ya ปัจจัย ซึ่งโดยปรกติลงวิภक्तिอาत्मเนนทกัเช่นกัน มี
การลง ant ปัจจัยในกริยาภक्तिปัจจุบันกาลสมัยมหากาพย์ เช่น

✓ dip 'ส่องแสง'

apaśyāma lohītābhraprakāśām dedīpyantīmagnisīkhāmivogrām//

MBh.7:179:24

ปรากฏการณ์เช่นนี้ นอกจากจะเกิดกับกริยาชั้นที่สองแล้ว ยังอาจเกิดกับกริยาชั้นที่
สาม เช่นกริยักรรมาจกไตควย เช่น

✓ pat 'ปิ่น, ทก'

śrotābhyāmatha raktam tu tasya susrāva pātyatah//

R.4:11:41

✓ yaj 'บางสรวง'

yājyatah śisyato vāpi kanyāyā vā dhanam mahat/

R.5:22:12

7.1.1.2.2 การเปลี่ยนรูปธาตุก่อนลงปัจจัยแตกต่างจากสมัยอื่น

บางครั้ง ขั้นตอนของการลงปัจจัยเข้ากับธาตุ ก็จะไม่เหมือนกับที่เป็นที่นิยมใช้ในสมัยอื่น ทั้งนี้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปธาตุก่อนลงปัจจัย ซึ่งรูปต่อไปนี้จะมีที่ใช้เฉพาะในสมัยมหากาพย์ เช่น

✓ grath 'ผูก'

grathayisye vicitrāsca srajaḥ paramasobhanāḥ/

MBh.4:9:19

(สมัยอื่นในรูป granthaya-)

✓ cal 'เคลื่อนไหว'

na sa śakyah sudurdharṣo dhāiryāccālayitum prabho//

MBh.5:9:18

(สมัยอื่นในรูป calaya-)

นอกจากนี้ การลงปัจจัยกริยาภิกถกอดีตกาลก็มีความพิเศษที่น่าสนใจตกอยู่เป็นบางแห่ง เช่น ก่อนจะลง tavant ปัจจัย เพื่อสร้างกริยาภิกถกอดีตกาลกรรตุจาก โดยปรกติจะต้องทำให้ธาตุเป็นรูปอ่อนที่สุด ถ้าสร้างจากกริยาคู่จะตกตัด aya ปัจจัยออกเสียก่อน แล้วจึงลง i อากม tavant ปัจจัย แต่ที่แปลกในสมัยมหากาพย์ก็คือ ตกเพียง a ตัวหลังของ aya แล้วลง i อากม tavant ปัจจัยเลย ดังนี้

✓ sad 'นั่ง'

sa tīvram tapa āsthāya prasādayitavān bhavam/

MBh.8:34:130

7.1.2 ความแตกต่างในการแจกวิภक्तिอาชยาค

ธาตุตัวหนึ่ง ๆ มักจะนิยมแจกเป็นบทโคบทหนึ่งในระหว่างปรัสไมบทกับอาตมเนบท แต่บางครั้งในสมัยมหากาพย์ก็มีความนิยมที่ไม่เหมือนกับสมัยอื่น เช่นนิยมแจกเป็นบทที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสมัยอื่น หรือธาตุบางตัวในสมัยอื่นไม่มีที่ไช้แจกเป็นบทนั้น ๆ เลย มีที่ไช้แต่เฉพาะในสมัยมหากาพย์ เป็นต้น ทั้งนี้ได้หมายความถึงแต่ธาตุ แต่หมายรวมถึงถึงกิริยาชั้นที่สองด้วย เช่นตามหลักทั่วไป กิริยากรรมวาจกจะแจกด้วยอาตมเนบท แต่มีไม่อยู่ในสมัยมหากาพย์ที่แจกด้วยปรัสไมบท เหล่านี้คือความแตกต่างที่สำคัญ จึงจะแยกตัวอย่างให้เห็นเป็นสองประเภท

ตัวอย่างของกิริยาการีตทั้งแท้และเทียมที่แจกเป็นบทที่ไม่มีที่ไช้ในภาษาสมัยอื่น

✓ an 'หายใจ'

samānayasva 'vaidehīm rāghavena mahātmanā//

R.5:1:138

✓ āp 'บรรล'

te mayā sahita yuyam prāpayadhvam tameva hi//

MBh.7:202:93

✓ kam 'รัก'

akāmayat tam yājyārthe viśvāmitraḥ pratāpavān/

MBh.1:175:4

✓ dīkṣ 'เขาศรี'

dīkṣayasva tvamātmanam tvam hi na paramo guruḥ/

MBh.14:71:21

✓ dru 'วิ่ง'

viśvāmitrasya tat sāinyam vyadrāvayata sarvaśah//

MBh.1:174:33

✓ pīd 'ยกวาง'

apīdayata bāhubhyām paśumāramamārayat//

MBh.4:23:77

✓ pūj 'บูชา'

prakṣveditajyātalanisvanam tam vāitarkanam pūjayatām
kurūnām//

MBh.4:54:26

✓ bhās 'ส่องแสง'

trayodaśadvīpavatīm gobhirbhāsayase mahīm/

MBh.3:3:52

✓ yaj 'บางสำรวจ'

tato'ham yājayisye tvam yadi yaṣṭumihec chasi//

MBh.14:7:12

✓ yudh 'รบ'

ayodhayata dharmātma drauṇirakliṣṭavikramah//

MBh.7:156:166

✓ raj 'ยอม'

sambhāṣāsampradānena rañjayasva narottamam//

R.7:64:5

✓ ruh 'หิน'

īṣatsamlajjamānām tāmadhyāropayata plavam/

R.2:55:17

✓ śiṣ 'เหลือ'

ghaṭotkacam yadā karno na viśeṣayate nrpa/

MBh.7:179:18

✓ saj 'ชวน'

īpsitam yādṛśam tubhyam sajjaye yāvadāyudham/

R.7:68:18

ตัวอย่างของกริยากรรมวาจกที่แจกด้วยปรัสนิพนธ์ (ซึ่งบางคำดูใช้ต่อมาในสมัย

หลัง)

✓ kṣi 'ทำลาย'

dagdhum tapo hi kṣīyenme na śakyāmīti pāṛthiva//

MBh.13:155:12

✓ bhr 'แบก, เลี้ยง'

āharisyāmi tat satram sambhārāḥ sambhriyantu me//

MBh.1:51:9

✓ muc 'ปล่อย, หลุด'

ayam katham vāi bhavato vimuktastathā pramathnīta

yathā na mucyet/

MBh.4:66:20

✓ yuj 'เชื่อม'

śvetā rajatasamkāśā rathe yujyantu te hayāh/

MBh.4:35:17

✓ vadh 'ฆ่า'

dattvā yācanti purusā hatvā vadhyanti cāpare/

MBh.4:20:6

✓ vid 'รู้'

yat. punarbhavataḥ proktam na vedyaṃ vidyatīti ca/

MBh.3:180:27

✓ saj 'แขวน'

bhasmakūṭa ivābuddhiḥ kharo rajasi sajjati//

MBh.12:114:16

ตัวอย่างของกริยากรรมวาจกเติม ทศวรรจะแจกด้วยปรัสนิมิตแต่กลับแจกด้วย

อกตมเนบ

✓ trā 'ปกป้อง'

punnāmo narakādyasmāt. pitarāṃ trāyate sutah/

R.2:107:12

✓ vyadh 'แทง'

bhāradvājo'tha samkruddhah phālgunāṃ pratyavidhyata//

MBh.4:58:28

นอกจากกริยาที่เป็นกรรมวาจกแล้ว ที่เป็นกริยัตกรรมวาจกแล้วแจกด้วยปรัสนิมิต

ก็มี เช่น

✓ kṣam 'อกทน'

trayodasāhamātram me rājā kṣamyatu bhāmini/

MBh.4:24:29

สาเหตุที่เกิดความนิยมแจกกริยาเป็นบทที่ไม่มีที่ไใช้ในสมัยอื่นนี้ สันนิษฐานได้ทาง
หนึ่งว่า เนื่องจากวรรณคดีในสมัยมหากาพย์เป็นวรรณคดีประเภทร้อยกรอง ดังนั้นกวีจึง
ต้องยึดข้อบังคับของฉันทลักษณ์เป็นใหญ่ . หากพยางค์ใดไม่เป็นครุหรือลหุตรงกับข้อบังคับของ
ฉันทลักษณ์ กวีก็มักจะหลีกเลี่ยงไปใช้พยางค์อื่นที่เป็นครุหรือลหุตรงกับข้อบังคับแทน ทั้งนี้
เมื่อพยางค์ครุหรือลหุซึ่งเป็นพยางค์บังคับนั้นไปตกอยู่ที่การแจกขทของกริยาศัพท์ กวีจึงมีการ
ยกเยื้องเปลี่ยนจากบทที่นิยมแจกอยู่ ไปแจกเป็นบทอื่นซึ่งต่างออกไป ส่วนข้อสันนิษฐานอีก
ทางหนึ่งก็เนื่องจากวาระยะนี้เป็นระยะที่ภาษากำลังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงจากภาษา
สมัยพระเวทเข้าสู่สมัยสันสกฤตมาตรฐาน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นหลักไวยากรณ์ยังไม่มีผู้ใด
วางไว้อย่างตายตัว ผู้ใช้ภาษาจึงยังเป็นอิสระอยู่มาก และสามารถที่จะใช้ภาษาตามความพอใจ
ของตน เพื่อให้เกิดความสละสลวยไพเราะในบทประพันธ์ได้

7.1.3 ความแตกต่างในการประกอบกริยาศัพท์โดยวิธีอื่น

ในสมัยมหากาพย์มีการแจกกริยาเป็นหยัสนี้วิภक्ति์ โดยมีการสร้างที่ไม่เป็นไปตาม
ปรกติ คือไม่ลง a-augment (เรียกว่า Augmentless Imperfect) ตัวอย่าง เช่น

✓ ir 'เคลื่อนไหว'

sīghram sīghrataram pāṛthah śarānanyānudīrayat//

MBh.4:58:68

✓ jan 'เกิด'

manurmanuṣyāñ janayadrāma putrān yaśasvinah/

R.3:14:29

✓ jīv 'มีชีวิต'

siktvāmṛtena taṃ vipraṃ gāutamam jīvayat tadā/

MBh.12:173:13

✓ jñā 'รู้'

madayantīm ca drṣtvā sa jñāpayat svaprayojanam//

MBh.14:57:19

✓ yuj 'เชื่อม'

sa darbham samstarādgrhya brāhmenāstreṇa yojayat//

R.5:38:30

✓ hr 'นำไป'

prahrṣṭavadano rājā tato'rdhyampahārayat//

R.1:18:43

śabdāpaya- 'ให้เสียง'

śabdāpayata dharmātma tāścāinaṃ ca vavandire//

R.7:59:16

รูปกริยาเช่นนี้ Whitney เรียกชื่อว่า Imperfect Subjunctive หรือ Improper Subjunctive และจัดเขาอยู่ในประเภท Subjunctive Mode¹ โดยมาก

¹ นักไวยากรณ์บางคน เช่น Macdonell เรียก Improper Subjunctive ว่าเป็น Injunctive และถ้าวัดจากเค้ากริยาปัจจุบันกาลเช่นนี้เรียกว่า Present Injunctive ๑ A.A. Macdonell, Vedic Grammar (Strassburg : Verlag Von Karl Trübner, 1910), p. 316.

ใช้ในความหมายเชิงเชิงพรรณ มีที่ไวยากรณ์ในสมัยเก่า คือสมัยพระเวท ซึ่งนิยมใช้ทั้งรูปหัตถ์สนธิวิภक्ति์ และอหัตถ์สนธิวิภक्ति์ แต่ความนิยมนี้ลดน้อยลงไปอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งในสมัยสันสกฤตมาตรฐานคงเหลืออยู่เพียงรูปเดียว คือ อหัตถ์สนธิวิภक्ति์แบบไม่มี a-augment (Augmentless Aorist) ไซรวมกับนิบาต mā เป็นคำห้ามเท่านั้น¹ รูปอื่น ๆ ไม่มีที่ใช้ในสมัยหลัง แต่เหตุที่ยังมีใช้ในสมัยมหากาพย์ก็ควยบางตอนเป็นภาษาเก่าใกล้เคียงกับภาษาพระเวท

7.2 ความแตกต่างในการใช้คำ

ความแตกต่างในการใช้คำในที่นี้หมายถึง การใช้รูปคำที่ไม่มีใช้ในภาษาสมัยอื่น ๆ ไม่เหมือนกับการสร้างคำที่กล่าวมาแล้วตรงที่ว่า ลักษณะของคำ การสร้างคำ การเปลี่ยนแปลงของธาตุก่อนลงปัจจัยและแจกวิภक्ति์ จะไม่มีอะไรแตกต่างไปจากภาษาสมัยอื่น ๆ เลย แม้แต่น้อย เพียงแต่อาจรูปสำเร็จที่เกิดขึ้นมานั้นไม่มีที่ใช้ในภาษาสมัยใด นอกจากสมัยมหากาพย์เท่านั้น ความแตกต่างชนิดนี้อาจจำแนกออกได้เป็น

7.2.1 ความแตกต่างในการใช้รูปอาชยาค

7.2.1.1 ความแตกต่างในการใช้รูปกริยาชั้นที่หนึ่ง

7.2.1.2 ความแตกต่างในการใช้รูปกริยาชั้นที่สองและชั้นที่สาม

7.2.1.3 การใช้กริยาบางลการที่ไม่มีใช้ในภาษาสมัยอื่น ๆ

7.2.1.4 ความนิยมใช้สรรคต่าง ๆ กับกาลอื่น ๆ นอกจากปัจจุบันกาล

7.2.2 ความแตกต่างในการใช้รูปกติก

7.2.2.1 ความแตกต่างในการใช้รูปนามกติก

7.2.2.2 ความแตกต่างในการใช้รูปกริยากติก

7.2.2.3 ความแตกต่างในการใช้รูปอัพยกริยา

¹ W.D. Whitney, Sanskrit Grammar (2d Indian ed.; Delhi : Motilal Banarsidass, 1969), p. 211.

7.2.1 ความแตกต่างในการใช้รูปอาชยาค

7.2.1.1 ความแตกต่างในการใช้รูปกริยาชั้นที่หนึ่ง

ธาตุบางตัวมีการเปลี่ยนหมวดที่สังกัดอยู่ เช่นในสมัยพระเวทหรือสมัยมหากาพย์ นิยมแจกเป็นกริยาชั้นที่หนึ่งโดยแจกเป็นหมวดที่ 1 แล้วต่อมามีการแจกเป็นหมวดที่ 3 จนนิยมใช้กันแพร่หลายและเลิกใช้เป็นหมวดที่ 1 ในสมัยหลัง หรือธาตุบางตัวมีใช้เป็นรูปกริยาชั้นที่หนึ่งในสมัยต้น แต่ในสมัยต่อมาผู้นิยมใช้เป็นรูปกริยาชั้นที่สองกันมากกว่า เช่นรูปกรรมวาจกและรูปกริยิต และเลิกใช้รูปกริยาชั้นที่หนึ่งไปโดยสิ้นเชิง ทำให้กริยานั้น ๆ กลายเป็นกริยาหมวดที่ 4 และหมวดที่ 10 ไป อย่างไรก็ดี ในที่นี้จะไม่นับเกี่ยวกับการใช้รูปกริยาชั้นที่หนึ่ง เพราะไม่เกี่ยวข้อง จึงขอกล่าวเพียงเท่านี้

7.2.1.2 ความแตกต่างในการใช้รูปกริยาชั้นที่สองและชั้นที่สาม

รูปกริยาชั้นที่สอง เช่น รูปกรรมวาจก รูปกริยิต และรูปกริยาบอกความเนนของธาตุบางตัว ไม่มีใช้ในสมัยอื่น มีใช้เฉพาะในสมัยมหากาพย์ เช่น

✓ jap 'กระซิบ' (รูปกรรมวาจก)

japate japyate cāiva tapate tapyate punah/

MBh.13:14:159

✓ ruh 'ขึ้น' (รูปกรรมวาจก)

rocate me tathā prājña ksipramaruhyatāmiti//

R.2:46:24

✓ vās 'รอง' (รูปกริยาบอกความเนน)

pakvāpakveti subhr̥sam vāvāśyante vayāṃsi ca/

MBh.6:3:44

✓ hims 'ทำร้าย' (รูปการิต)

tasmāna vardhayedanyam na cātmanam vihimsayet//

MBh.12:299:25

แม่รูปกริยาชั้นที่สามก็เช่นเดียวกัน เช่นรูปการิตกรรมวาจกของธาตุบางตัวจะมีใช้
เพียงเฉพาะในสมัยมหากาพย์ เช่น

✓ arc 'ส่องแสง, สรรเสริญ'

arcyate'rcitapūrvam vā brūhi yadyasti te śrutih//

MBh.13:14:231

✓ kāś 'แสง'

tvayā samdhāryate lokastvayā lokah prakāśyate/

MBh.3:3:38

✓ kr 'ทำ'

kāryate hyavaśah karma sarvah prakṛtijāirgunāih//

MBh.6:27:5

✓ cal 'เคลื่อนไหว'

sa jīvo niradhīṣṭhānaścālyate mātariśvanā//

MBh.14:17:28

✓ hims 'ทำร้าย'

jīvitārthāpanayanāih prānibhirna sa himsyate/

MBh.12:175:27

7.2.1.3 การใช้กริยาบางลการที่ไม่มีใช้ในภาษาสมัยอื่น ๆ

เท่าที่ปรากฏ กริยาบางลการจะเป็นที่นิยมใช้ในภาษาบางสมัย และไม่เป็นที่นิยมใช้ในภาษาสมัยอื่น ๆ เช่น เป็นที่ทราบกันว่าในสมัยพระเวทจะมีกริยาที่แจกเป็น Subjunctive หรือที่เรียกว่า letu มาก แต่ในสมัยอื่น ๆ ไม่มี หรือกริยาอหัตยณีวิภคคี (Aorist) มีที่ใช้ในสมัยพระเวทมากกว่าสมัยหลัง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ษาคูบางตัวจะมีที่แจกเป็นลการอื่น ๆ ใช้อยู่ทั่วไปในภาษาสมัยอื่น ๆ ตลอดจนสมัยพระเวท แต่บางลการจะมีใช้เฉพาะในสมัยมหากาพย์เท่านั้น ดังจะโดยยกตัวอย่างดังนี้

✓ cud 'กระตุน'

kimtu kāryagariyastvāt .tatastvāhamacūcudam//

MBh.1:48:6

✓ piṣ 'บค'

grhītvā parigham ghoram karṇasyāśvānapīpiṣat//

MBh.7:173:6

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นอหัตยณีวิภคคี แสดงให้เห็นว่ามีใช้กริยาอหัตยณีวิภคคีทุกตัวจะมีใช้ในสมัยพระเวท บางตัวที่มีใช้ในสมัยมหากาพย์โดยไม่ใช้ทั้งในสมัยพระเวทและสมัยสันสกฤตมาตรฐานก็มี

7.2.1.4 ความนิยมใช้ลการต่าง ๆ กับกาลอื่น ๆ นอกจากปัจจุบันกาล

โดยปรกติ กริยาปัจจุบันกาลเท่านั้นที่จะแจกเป็นลการต่าง ๆ คือ ภวคคีวิภคคี ัญจมีวิภคคี และสปีตมีวิภคคี (ทั้งนี้ไม่นับหยสคคีวิภคคี จึงรวมอยู่ในปัจจุบันกาลด้วย เพราะใช้เคากริยาอย่างเดียวกัน แต่ไม่มีลักษณะเป็นลการ) ส่วนกาลอื่น ๆ เช่น อนาคคกาลจะไม่เป็นเช่นนั้น โดยปรกติภวคคีวิภคคีซึ่งแสดงอนาคคกาลจะมีเพียงรูปเดียวคือแจกวิภคคีแบบเดียวกับภวคคีวิภคคี เพียงแต่ลงปัจจัยต่างกันไป แต่ในสมัยมหากาพย์จะมีการ

แจกภวิษยันตีวิภคตินี้เป็นอรรถต่าง ๆ โดยแจกอย่างปึงจะมีวิภคตีและสปีคมีวิภคตี ทั้งนี้
เพราะเป็นภาษาที่สืบมาจากภาษาสมัยพระเวท จึงยังคงลักษณะของภาษาสมัยพระเวทอยู่
มาก

ตัวอย่างของภวิษยันตีวิภคตีที่แจกเป็นอรรถอื่น ๆ ในสมัยมหากาพย์

✓ gam 'ไป'

istā mrgāḥ prsthato vāmataśca samprasthitānam ca
gamisyatām ca/ MBh.12:102:10

✓ car 'เคลื่อนไหว'

vācam coccārayisyadhvamuccāiravyañjitākṣarām//
MBh.13:85:38

✓ drś 'เห็น'

haṁsī sā trṇasaṇḍastham katham drakṣyeta madgukam//
R.3:56:20

✓ bhū 'เป็น'

mām tato bhāvayisyadhvameṣa vo bhāvanā mama/
MBh.12:340:66

✓ vid 'ใด'

manthadhvamudadhim vetsyadhvamamrtam tatah//
MBh.1:17:13

นอกจากภวิษยันตีวิภคตินี้แล้ว ยังค้นไม่พบว่าในสมัยมหากาพย์ ได้มีการแจกกริยา
กาลใดเป็นอรรถต่าง ๆ เหล่านี้ได้อีก

7.2.2 ความแตกต่างในการใช้รูปกติก

7.2.2.1 ความแตกต่างในการใช้รูปนามกติก

มีนามกติกบางตัวในสมัยมหากาพย์ ซึ่งไม่ปรากฏที่ใช้ในสมัยอื่น ทั้งนี้มีทั้งนามนามที่มีความหมายเป็นรูปธรรมว่าผู้กระทำกริยา หรือมีความหมายเป็นนามธรรมว่ากริยากระทำกริยานั้น ๆ และมีทั้งคุณนามอันจำเป็นจะต้องนำมาขยายนามนามอีกต่อหนึ่ง นามกติกเหล่านี้สร้างขึ้นจากธาตุต่าง ๆ กัน ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างเฉพาะที่มีรูปหรือความหมายเกี่ยวข้องกับกรรมาจกหรือการวิธเท่านั้น ได้แก่

✓ dam 'ดาม' → damayitr

dhanurdharo dhanurvedo dāṇḍo damayitā damah/

MBh.13:149:105

✓ pr 'เต็ม' → pūrayitr

pūrṇah pūrayitā puṇyah puṇyakīrtiranāmayaḥ//

MBh.13:149:86

✓ vid 'วิ' → nivedayisu¹

nivedayisavaḥ pārtham tapasyugre samāsthitam//

MBh.3:38:28

นอกจากนี้ ตัวอย่างอีกจำนวนหนึ่งจะหาได้ในบทที่ 6 ตอนที่ว่าด้วยนามกติก u ปัจจัย ซึ่งสร้างจากกริยาชั้นที่สาม นามกติกเหล่านี้ได้มีวงเล็บกำกับไว้ทุกตัวแล้วว่า มีใช้เฉพาะในสมัยมหากาพย์

¹ นามกติกตัวนี้ Whitney บันทึกไว้ว่า vivedayisu (ดู 7.3 หน้า 282)

7.2.2.2 ความแตกต่างในการใช้รูปกริยาภิกต

รูปกริยาภิกตที่มีใช้เฉพาะในสมัยมหากาพย์นั้นมีอยู่มากพอสมควร ถ้าจะนับแต่เฉพาะที่มีรูปหรือความหมายเกี่ยวกับกรรมวาจกหรือการีต ก็พอจะแบ่งตัวอย่างออกเป็นชนิดต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

กริยาภิกตปัจจุบันกาล กรรมวาจก

✓ gras 'กิน'

paśyanti grasyamānam mām sahante vai divāukasah//

MBh.1:24:9

✓ damś 'กัด'

tato'sya daśyamānasya tadviṣam kālakūṭakam/

MBh.1:123:57

กริยาภิกตปัจจุบันกาลของกริยาบอกความเน้น

✓ muh 'หลง'

momuhyamānam tām tatra jagṛtuḥ panca pāṇḍavāḥ/

MBh.3:11:18

กริยาภิกตอดีตกาล กรรมวาจก

✓ arc 'ส่องแสง, สรรเสริญ' → arcita (สมัยอื่นไม่มีรูปกริยาภิกตชนิดนี้ใช้)

bhuvane bhyarcito nityam devāirapi sanātanaḥ/

MBh.13:147:49

✓ kāś 'แสดง' → kāśita (สมัยอื่นไม่มีรูปกริยาภิกตชนิดนี้ใช้)

samhitāstāiḥ pṛthagtvena bhāratasya prakāśitaḥ//

MBh.1:63:90

✓ yat 'พยายาม' → yatita (สมัยก่อนมีกริยาภิกษณิณิ แต่ใช้รูปอื่น)

apanetum ca yatito na cāiva śakito mayā//

MBh.1:153:9

กริยาภิกษณิณิปัจจุบันกาล การวิทกรรมาจก

✓ arc 'ส่องแสง, สรรเสริญ'

te śrāddhenārcyamāna vai vimucyante ha kilbiṣāt/

MBh.13:90:28

✓ is 'ส่ง'

anyasmin presyamāne tu purastāt ya samutpatet/

MBh.4:4:45

✓ cal 'เคลื่อนไหว'

evam bruvaṅ praskhalitāsvasūto vicālyamāno'rjunabāṅapātāih/

MBh.8:90:87

✓ trp 'ยินดี'

tatrāpi nivasantāu tāu tarpyamānau ca kāmatah/

R.2:1:3

✓ tvar 'รีบเร่ง'

sa tvaryamāno bahusāh rtuparnena bahukah/

MBh.3:71:12

✓ dru 'วิ่ง'

tena vidrāvyamānāni pāṅdusāinyāni bhārata/

MBh.7:174:16

✓ budh 'รู้, คำนึง'

✓ vibodhyamānah pratibodhanam tadā nivārayāmāsa sa
rājasattamah// R.2:13:26

✓ yudh 'รบ'

yodhyamānam mahāvīryamiyam samanūsocati/

MBh.4:19:9

✓ vraj 'ออกไป'

pitrā pravrajyamānam mām sāmitriranujah priyah/

R.2:54:15

กริยาภิกทกคิตกาล การีทกรรนวาจก

✓ cal 'เคลื่อนไหว'

yena śapto'smi kailāse mayā samcālite purā/

R.5:50:3

กริยาภิกทกอนาคคิตกาล กรรนวาจก (Gerundive)

✓ kūj 'ทำเสียงหึ่ง' → kūjitavya

avaśyam kūjitavye vā śānkeran vāpyakūjanāt//

MBh.12:108:15

✓ krudh 'โกรธ' → krodhaniya

na krudhyatyabhisapto'pi krodhaniyāni varjayan/

R.2:20:4

✓ kṣam 'อภัยโทษ' → kṣamaniya

mṛtyurkṣamaniyam mām nayiṣyati yamakṣayam//

MBh.1:ศรรค12:87

✓ gr, jāgr 'จน' → jāgartavya

jāgartavye svapantī me hanta jāgarmyahaṃ svayam//

MBh.1:150:44

✓ dam 'ดาม' → damya

ātmatrāṇe varṇadoṣe durdamyaniyameṣu ca//

MBh.12:78:34

✓ dīv 'ไดว' → devitavya

na devitavyam hr̥ṣṭena kitaveneti na śrutam/

MBh.4:68:31

✓ bhaj 'บัจ' → bhajitavya

bhaktā hi bhajitavyāśca tyaktātmanaśca matkr̥te/

R.7:110:18

✓ raks 'รักษ' → raksiṇīya

raksiṇīyo'si me vatsa satyametadbravīmi//

R.6:67:152

✓ hu, hvā 'หฺว' → hvayitavya

neyamāhvayitavyā te śayane vārsaparvanī//

MBh.1:82:15

กริยาภิตกอนาคคกาล कारितकरमवाक (Gerundive ของกริยาकारित)

✓ vr̥ 'ลอม' → vārayitavya

na tad vārayitavyāsmi na vaktavyā tathāpriyam//

MBh.1:98:33

7.2.2.3 ความแตกต่างในการใช้รูปอภัยยกริยา

อันที่จริง อภัยยกริยาอันใดแก่ Gerund และ Infinitive นั้นก็นับว่าเป็นกริยาภิกตประเภทหนึ่งเหมือนกัน แต่ต่างกับกริยาภิกตทั่วไปตรงที่ไม่ต้องแจกวิภक्ति อภัยยกริยาเหล่านี้ก็เช่นเดียวกับกริยาภิกตชนิดอื่น ๆ คือ ที่สร้างจากธาตุบางธาตุก็มีใช้เฉพาะในสมัยมหากาพย์ ไม่มีใช้ในสมัยอื่น แต่ความสำคัญนั้นมีไม่มากเท่ากริยาอาชยาคและกริยาภิกตประเภทต้องแจกวิภक्ति

7.3 บันทึกเพิ่มเติมการเปลี่ยนแปลงรูปคำในสมัยมหากาพย์

จากการสำรวจเพิ่มเติมต่อจากที่ Whitney ได้รายงานผลไว้ใน The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language ได้พบว่า มีคำที่เกิดจากธาตุอื่นเป็นจำนวนมากซึ่งไม่ปรากฏในหนังสือดังกล่าว และได้มาค้นพบในการสำรวจครั้งนี้ บางคำ Whitney บันทึกไว้ว่า มีใช้แต่เพียงในสมัยพระเวท แต่ผลการวิจัยปรากฏว่าในสมัยมหากาพย์ก็มีใช้อยู่ บางคำ Whitney บันทึกว่า เริ่มมีใช้ในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน แต่ปรากฏว่าในสมัยมหากาพย์ก็มีใช้แล้ว และบางคำ Whitney ก็มีได้บันทึกไว้ แต่ปรากฏว่ามีที่ใช้ในภาษา อักษร น้อยก็ในสมัยมหากาพย์ จึงเห็นสมควรที่จะนำมาบันทึกเพิ่มเติมไว้ในที่นี้ด้วย ดังต่อไปนี้

1. √ arc 'ส่องแสง, สรรเสริญ'

guravo'rcayitavyāśca purāṇam dharmamicchataḥ//

MBh.12:107:24

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่ามีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน¹

¹ W.D. Whitney, The Roots, Verb-Forms and Primary Derivatives of the Sanskrit Language (Delhi : Motilal Banarsidass, 1963), p. 4.

2. √ i 'ไป' → iyate

śvabhiḥ saha mahārāja tatrāivāntaradhīyata/

MBh.14:55:22

anvīyamāno rakṣobhiryayāu sukhamarindamah/

R.5:53:19

adhīyanasya rājarservedivyarūpā manasvinī/

MBh.1:97:13

ชาคนั้นมีบันทึกไว้ว่า ถ้าหากแจกเป็นหมวดที่ 4 มีใช้ในสมัยพระเวท สมัยพราหมณะ และสมัยสันสกฤตมาตรฐาน แต่หากแจกเป็นกรรมาจก มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน¹

3. √ Ir 'เคลื่อนไหว' → Irayate

icchati dhyāyati dveṣṭi vācamīrayate ca kaḥ//

MBh.12:187:18

ชาคนั้น มีบันทึกไว้ว่า การแจกกริยาการีตเป็นอาत्मเนยที่มีใช้เฉพาะสมัยพระเวท กับสมัยพราหมณะ นอกนั้นใช้ปรีตีไมบททั้งหมด²

4. √ kr 'ทำ' → -caskārayiṣu

dharmarājaśca tatrāiva samcaskārayiṣustadā/

MBh.15:26:31

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Ibid., p. 7.

² Ibid., p. 10.

ชาตินี้ไม่มีบันทึกไว้ว่า นามกิต্ত์ u ปัจจัย ของกริยาการีตบออกความปรารถนา สามารถทำเป็นรูปนี้ได้ มีแต่รูป - ciṣkarayisu¹ ชวนให้สงสัยว่าเป็นตัวเดียวกัน แต่เกิดความคลาดเคลื่อนในการคัดลอกต้นฉบับก็ได้

5. √ kṛṣ 'ลาก, ไถ' → kṛṣyant

tam tathā parikṛṣyantam dr̥ṣṭvā sātvatamāhave/

MBh.7:142:63

ชาตินี้ไม่มีบันทึกไว้ว่า รูปกรรมาจกสามารถแจกเป็นปรัสไมบตได้²

√ kṛṣ 'ลาก, ไถ' → kṛṣṭavya

ete dharmāḥ sarvavarṇesu līnā utkṛṣṭavyah

kṣatriyāireṣa dharmah/

MBh.12:65:12

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน³

6. √ kṣubh 'สั่น' → kṣobhayitr̥

lokakṣobhayitāram ca nādairbhūtavirāvinam//

R.6:114:50

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน⁴

¹ Ibid., p. 21.

² Ibid., p. 23.

³ Ibid.

⁴ Ibid., p. 30.

7. √ cam 'คิมน้ำ, ชำระ' → -camaniya

pādyamācamaniyam ardhyam gām ca vidhānatah/

MBh. 1:60:13

รูปนี้ Whitney มีได้บันทึกไว้ ¹

8. √ tap 'เผา' → tapaniya

tām vinā tapaniyābhām neccheyam janakātmajām//

R. 3:58:5

รูปนี้ Whitney มีได้บันทึกไว้ ²

∫ tap 'เผา' → tāpaniya

tāpaniyā surucirā dhvajayaṣṭiranuttamā/

MBh. 1:224:15

รูปนี้ Whitney ก็มีได้บันทึกไว้ ³

9. √ dvis 'เกลียด' → dvesyate

kurute dvesyatāmeti sa kāunteyasya dhimatah/

MBh. 15:2:27

หากันนี้ไม่มีบันทึกไว้ว่า สามารถแจกเป็นกรัฏกรรมวาจกหรือแม่แตกกรรมวาจก.

แม่รูปกรัฏกก็มีเฉพาะสมัยพระสุตร ⁴

¹ Ibid., pp. 44-5.

² Ibid., p. 61.

³ Ibid.

⁴ Ibid., p. 81.

10. √ nī 'นำ' → nāyayitr

deśāntaram nāyayitā lokāntaramathāpi vā//

R.2:8:27

รูปนี้ Whitney มีไต่บันทึกไว้¹

11. √ pat 'ฉีก' → pātayati

pātyamānesu kumbhesu pārśveṣvapi ca vāraṇāh/

MBh.6:46:25

ธาตุนี้มีบันทึกไว้ว่า รูปการีตกรรมมาจากมีโซเฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน²

12. √ pā 'ปกครอง' → pālanīya

tato vadham nārhati dharmaputrastvayā

pratijñārjuna pālanīyā/

MBh.8:69:80

/ pā 'ปกครอง' → pālayitavya

pratipālayitavyaste janmakālo'ya dhīrayā//

MBh.1:16:21

รูปเหล่านี้ Whitney มีไต่บันทึกไว้³ ชวนให้คิดว่า รูป pālayati 'ปกครอง' นั้น อาจเป็นรูปกริยานามมาจากคำว่า pāla ก็ได้ Whitney จึงมีไต่บันทึกรูปกิตต่าง ๆ ที่มีไต่ออกมาจากธาตุ pā โดยตรงไว้เลย

¹ Ibid., pp. 90-91.

² Ibid., p. 93.

³ Ibid., p. 96.

13. √ pūj 'บูชา' → pūjayitavya

tasmāt pūjayitavyāśca samvibhajyāśca yatnatah/

MBh.12:108:24

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน ¹

14. √ prī 'ชอบ' → prīnayate

na ca prīnayate caksuh sadā duryodhanasya sah/

MBh.1:128:15

รากศัพท์ไม่มีบันทึกไว้ว่า รูปการีตสามารถแจกเป็นอาत्मเนพทได้ ²

15. √ brh 'แข็งแรง' → barhaya-

tatrāivānumate vīra tam vikramya nibarhaya//

MBh.7:177:11

รากศัพท์ไม่มีบันทึกไว้ว่า รูปการีต barhaya- มีใช้เฉพาะสมัยพระเวท ³

16. √ bhaj 'แบ่ง' → bhajya

tasmāt pūjayitavyāśca samvibhajyāśca yatnatah/

MBh.12:108:24

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน ⁴

¹ Ibid., p. 99.

² Ibid., p. 102.

³ Ibid., p. 107.

⁴ Ibid., p. 108.

17. √ mārg 'คาม' → mārgayitavya

svayam mārgayitavyah sa sūtaputrena phālgunah//

MBh.7:182:3

รูปนี้ Whitney มีไต่บันทึกไว้¹

18. √ yaj 'บางสว่าง' → yājayitr

saṁvarto'yam yājayitā dviḥ mām brhaspaterañjalireṣa
tasya/

MBh.14:9:8

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน²

19. √ raks 'รักษา' → rakṣayati

daṇḍapāniryathā gosu pālo nityam hi rakṣayet/

MBh.13:8:28

ชาตินี้มีบันทึกไว้ว่า รูปการีที่แจกเป็นปรัสไมบท มีใช้เฉพาะสมัยสันสกฤตมาตรฐาน ส่วนที่แจกเป็นอาตมเนบท มีใช้เฉพาะสมัยพราหมณะ³

20. √ ruc 'ส่องแสง' → rucyate

devarsigandharvayutaḥ prathamo merurucyate/

MBh.6:11:15

ชาตินี้ไม่มีบันทึกไว้ว่า สามารถสร้างเป็นรูปกรรมวาจกได้ ไม่ว่าแท้หรือเทียม⁴

¹ Ibid., p. 120.

² Ibid., p. 129.

³ Ibid., p. 134.

⁴ Ibid., pp. 141-2.

21. √ lī 'ติดอยู่' → līyati

lajjaya tvavalīyanti svesu gātresu māithilī/

R.6:117:33

ธาตุนี้ไม่มีบันทึกไว้ว่า สามารถแจกเป็นรูปกรรมวาจกแท้ได้ และแมกรรมวาจก
เต็ม หากจะลงปรสไมบท ก็โดยบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะสมัยอุปนิษิตและสมัยสันสกฤตมาตรา-
ฐานเท่านั้น ¹

22. √ lup 'ทำลาย' → alolupat.

śubhācāram śubhakatham susthitam tamalolupam/

MBh.1:50:7

ธาตุนี้ มีบันทึกไว้ว่า รูปอภัยตนวิภคตี มีรูปเป็น alūlupat มีใช้เฉพาะในสมัย
มหากาพย์ และที่มีเฉพาะในตำราไวยากรณ์เป็นรูป alulopat ² อย่างไรก็ตาม ระหว่าง
alūlupat และ alolupat อาจเกิดจากความคลาดเคลื่อนในการคัดลอกต้นฉบับก็ได้
เพราะครุฑุโนสโลกก็ถูกที่ด้วยกันทั้งคู่

23. √ vac 'พูด' → vācyate

punyahe vācyamāne tu japatsu ca mahātmasu/

MBh.16:2:15

ธาตุนี้มีบันทึกไว้ว่า รูปการีตกรรมวาจกมีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตราฐาน ³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Ibid., p. 148.

² Ibid., pp. 149-50.

³ Ibid., p. 151.

24. √ vij 'สัน' → vejaniya

udvejaniyo bhūtānām nr̥samsah pāpakarmakṛt/

MBh.3:29:3

รูปนี้ Whitney มีได้บันทึกไว้¹

25. √ vid 'รู้' → -vedayiṣu

nivedayisavah pārtham tapasyugre samāsthitam//

MBh.3:38:28

รากศัพท์ไม่มีบันทึกไว้ว่า นามกิตก u ปัจจัย ของกริยาบอกความปรารถนาการิถสามารถทำเป็นรูปนี้ได้ มีแค่รูป vivedayiṣu² แต่ที่ปรากฏในโคลงว่า nivedayiṣu นั้นอาจเกิดจากความคลาดเคลื่อนในการคัดลอกต้นฉบับก็ได้

26. √ vyadh 'แทง' → vyādhita

adhvanā karṣitānām ca vyādhitanām tathāiva ca//

MBh.13:96:101³

รากศัพท์มีบันทึกไว้ว่า รูปการิถ vyādhayati มีเฉพาะในสมัยพราหมณะ⁴

¹ Ibid., p. 159.

² Ibid.

³ โคลงนี้มีได้มีหมายเลขโคลงกำกับไว้.

⁴ Whitney, op.cit., p. 166-7.

27. √ śuc 'เสวโรสก' → śocyate

patitah śocyate rājan nirdhanaścāpi śocyate/

MBh.12:8:15

ชาตุนีมีบัณฑิตกโไว้ว่า รูปการีตรกรรมวจากมีไซเฉพาะสมัยสันสกฤตมาตรฐาน ¹

28. √ śliṣ 'ติดลย' → śliṣyate

duḥkhena śliṣyate bhinnam śliṣṭam duḥkhena

bhidyate/

MBh.12:110:85

ชาตุนีมีบัณฑิตกโไว้ว่า หากเป็นกรรมวจากแท้ มีไซเฉพาะสมัยสันสกฤตมาตรฐาน
แต่หากเป็นกรรมวจากเทียม ชนิดที่แจกวิคตักด้วยอาคมเนบห มีไซเฉพาะสมัยอุปนิษ ²

29. √ sad 'นั่ง' → sadayati

sa bhārah sāumya bhartavyo yo naram nāvasadayet/

R.3:50:18

ชาตุนีมีบัณฑิตกโไว้ว่า รูปการีตมีแต่เฉพาะรูป sādāyati ซึ่งไซตลอดมาตั้งแต่สมัย
พระเวท ³ อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้อาจเกิดจากความคลาดเคลื่อนในการคัดลอกต้นฉบับก็ได้
เพราะครุฑไม่ถูก

√ sad 'นั่ง' → sādāyitavant

sa tīvram tapa āsthāya prasādāyitavān bhavam/

MBh.8:34:130

¹ Ibid., p. 174.

² Ibid., pp. 180-81.

³ Ibid., p. 183.

รูปนี้ Whitney มีไม้บันทึกไว้¹

30. ✓ sah 'ออกหน' → sodha

anukrośānṛdutvācca sodhāni tava māithili/

R.5:24:30

รูปนี้มีบันทึกไว้ว่า มีใช้เฉพาะในสมัยสันสกฤตมาตรฐาน²

หมายเหตุ : ในการสำรวจครั้งนี้ ได้สำรวจเฉพาะคำที่เกี่ยวข้องกับกรรมวาจก หรือ
การีตเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Ibid.

² Ibid., pp. 184-5.